

Anthony J. Steinbock: It's Not about the Gift From Givenness to Loving

London, Rowman & Littlefield International 2018. 156 s.

It's Not about the Gift s podtitulem *From Givenness to Loving*, nejnovější monografie Anthonyho Steinbocka, je analýzou problému *daru* a *danosti*, ve které čerpá z děl Martina Heideggera, Michela Henryho, Jacquesa Derridy, Jeana-Luca Mariona a Maimonida. V předložené knize je silně přítomné i autorovo vlastní chápání daru, které vychází z jeho předešlých textů, zejména z těch, jež se věnují fenomenologii a fenomenologii morálních emocí, konceptu vertikální de-limitace a filosofii náboženství.¹ Výchozí tezí Steinbockovy interpretace je interpersonální láska jako nejvlastnější jádro daru na nejvyšší úrovni. Tato teze je současně prizmatem, skrze které Steinbock od úplného počátku díla vybraných klíčových autorů čte. Ve své interpretaci užívá hermeneutickou a částečně též fenomenologickou metodu, aby v průběhu knihy nejprve analyzoval nedostatečně určený daru jako i) překvapení, ii) skrytost, iii) zapomenutí a iv) nadřazenou formu odhalující danosti. Vše směřuje k poslední kapitole, kde je představena nejvyšší forma daru – interpersonální láska, jejíž funkcí je účast s druhým, uvolnění druhého pro jeho vlastní samostatnost v integritě bližního. Poněvadž se Steinbock věnuje filosofickým tematizacím náboženství a stejně tak vychází z koncepcí autorů, kteří se ve svých textech do velké míry opírají o židokřesťanskou náboženskou tradici (nejsou-li přímo jedním z jejich pilířů, jako je tomu v případě Maimonida), čtenář se zde setkává nejenom s jazykem fenomenologie či metafyziky, ale rovněž teologie, přičemž musí být schopen (a ochoten) mezi nimi plynule procházet.

Podle autora se dar v relevantní literatuře až příliš samozřejmě klade do souvislosti s překvapením (*surprise*).² První kapitola se proto věnuje fenomenologické analýze vnitřní struktury překvapení. Ukazuje, že dar se váže spíše na morální cit *pokory* než na překvapení. Protože pokora je prostá očekávání, vše, co je přijato v ní, je nutně přijato jako dar. Zároveň se takto anuluje problém daru jako centrálního bodu a zůstává jenom samotné dávání.

Toto úvodní „ladění“ čtenáře na problém daru Steinbock využívá pro rozpracování souvislosti daru a *danosti*, přičemž se obrací na Heideggerův koncept *Ereignis* ze *Schwarze Hefte*. Podle Heideggerovy kritiky ontologické redukce nelze být a čas uchopovat prostřednictvím jednotlivých jsoucen, nýbrž skrze *danost* být a času jako něčeho, co se nám dává (*Es gibt*), zatímco se samo v tomto dávání odepírá.

1 Viz Steinbock, A. J., *Moral Emotions: Reclaiming the Evidence of the Heart*. Evanston, IL, Northwestern University Press 2014.

2 Viz například, Derrida, J., *Donner le temps. 1. La fausse monnaie*. Paris, Galilée 1991.

Tento dynamický pohyb danosti Heidegger vyjadřuje pojmem (*uvlastňující*) *události* (*Ereignis*). Steinbock se pokouší odstranit původní „neutralitu“ *Ereignis* a přenáší její dynamiku na úroveň interpersonální lásky, kde *Ereignis* uchopuje jako pohyb Milence – Milování (*Lover-Loving Movement*). Zásadní rozdíl spočívá v tom, že *Ereignis* jakožto *Milence* se nemůže odepírat, ale musí vždy bezhraničně *doprovázet* své tvořivé odhalování, respektive sebe-odhalování v *milovaných*, které v této konstelaci představuje právě bytí a čas. Autor z této perspektivy kritizuje absenci intersubjektivitu u Heideggera a dovolává se rehabilitace mezilidských emocí. Domnívá se totiž, že intersubjektivita, pokud je založená v pohybu lásky, by mohla být způsobem překonání krize inherentní pro epochu *Machenschaft*.

Steinbock se v zásadě snaží o re-interpretaci Heideggerových klíčových pojmů na pozadí daru a danosti. Nicméně tento pokus je pochybný hned z několika důvodů. Za prvé, Heideggerova *Ereignis* je a musí zůstat bytostně „neutrální“, což se vylučuje se Steinbockovou představou interpersonální lásky. Dále, odepírání bytí, zrovna tak jako epocha *Machenschaft* (jakožto jedna z forem toho, jak se nám bytí dává) jsou tomuto bytí inherentní – nejde o nějakou deficienci, kterou by člověk měl nebo mohl napravit. A konečně, Steinbockova kritika mířící na to, že se Heidegger nevěnuje problému individualizace, je jasným příkladem tzv. *straw man fallacy*. Heidegger slibuje specifickou ontologickou tematizaci bytí, a v té problém individua jednoduše nevytváří. Steinbockovo „vylepšování“ Heideggera a řešení nivelizace *Gestellu* zprvu vypadá jako husarský kousek, ve skutečnosti jde však o *salto mortale*. Autor se totiž v zastávání své pozice dopouští falzifikace Heideggerova konceptu *Ereignis* a takřkajíc ho láme přes koleno, aby ho mohl napasovat do jeho představy dávání, ke které se má teprve dopracovat.

Na tuto silně podbarvenou interpretaci Heideggerova konceptu skrývajícím se neskrýtoostí navazuje analýza imanence u Michela Henryho, jehož fenomenologie danosti se explicitně rozvíjí v křesťanském duchu. Henryho teze, že pravdou transcendence je imanence, slouží jako východisko pro vypracování konceptu zjevení Života jakožto absolutní imanence, která se ve své sebe-afkaci *dává* sobě samé. Imanence subjektu je tudíž *podmíněná* Absolutní imanencí Života. Tato ontologická podmíněnost je člověku skrytá, a proto se člověk mylně chápe jako transcendentní bytost ve světě, při vnitrosvětských jsoucnech. Zapomenutost zdroje může překonat jen tak, že vlastní imanenci bude žít prostřednictvím etického jednání (skutků milosrdenství v pokoře a chudobě), a sám sebe tak ustanoví, v křesťanském kontextu etiky a spásy, jako Syna Božího v Synu. Tím současně dochází i k transformaci světa v Království Boží. Steinbock zde znovu vyzdvihuje danost jako moment lásky – mezi člověkem jako konečnou absolutní imanencí a Životem jako nekonečnou absolutní imanencí, která ho příkazem zavazuje milovat jak bližního, tak i nepřítel jako sebe sama, čili jako Syna Božího v Synu.

Vypracování pojmu daru z hlediska radikální danosti fenoménu Steinbock nachází u Jeana-Luca Mariona, fenomenologa a zároveň římskokatolického teologa.

Marion stupňuje fenomény na základě míry jejich *saturovanosti*, tj. míry *danosti* samotného fenoménu, která podkopává, přesahuje a současně předchází intencionální dávání smyslu předmětu ze strany subjektu. Saturace je pro Mariona víc než jen pasivní nebo aktivní vyjednávání smyslu, jež se odehrává mezi „subjektem“ a jeho předmětem. V saturaci aktivita náleží jen a pouze fenoménu: potud se fenomén skutečně *dává*, a *dává se* jako první – v zásadě subjektu/příjemci svůj smysl vnucuje. Marion rozlišuje fenomény *saturované*, *běžné* a *chudé*. Běžné fenomény (typicky pragmatické předměty) a chudé fenomény (typicky eidetické entity bez materiální individualizace) svůj význam vnucují jen málo nebo téměř vůbec, a proto spíše než fenomén samotný se v jejich *danosti* *dává* intence subjektu, která fenomén *limituje* na jeho pouhou manifestaci, jež náleží do patřičné oblasti (např. vnímá stůl jen jako stůl, jako příruční jsoucno a nic víc), a odepírá mu dimenzi *zjevení*, na které nutně participuje. Steinbock zde upozorňuje na svůj koncept *vertikální de-limitace*. V případě *ne-saturovaných* fenoménů usiluje o advokaci *epifanie každodennosti*, v níž fenomény nejsou limitovány pouze na jednu dimenzi *danosti*, nýbrž jsou uvolněny pro vertikální *danost* určenou jako *zjevení*, *neskrytost*, *vystavování* apod. Toto omezování na jednu dimenzi tudíž nevyplývá ze samotné struktury fenoménu, ale vyjadřuje limitaci na straně subjektu. Nalolik se člověk otevře vyšším dimenzím *danosti*, tj. vzdává se vlastní aktivity při konstituci významu, transformuje se ze subjektu v *obdarovaného*. *Obdarovaný* se pak prostřednictvím *daného*, které je *mocnější* než jeho „subjektivní“ *anticipace*, stává ve střetu s touto *daností* *pokorným* – a protože *danost* jakožto *obdarovaný* *pasivně přijímá*, *přijímá* i *samého* sebe. Steinbock se kriticky staví k závěru, že ukazování *danosti* je podmíněně *aktivním* *podřazováním* aktivity *pasivitě*, respektive *sebe-popíráním*, *oslabováním* sebe *samého* – a jedním dechem *dodává*, že *saturovanosti* *fenomenality* (*vertikální de-limitace*) lze dosáhnout v *lásce*, protože jen *láska* dokáže překonat omezení a rezervy na straně *obdarovaného*, bez ohledu na modalitu *limitovanosti* jeho *přijímání* (*nechce*, *nemůže*).

Poslední kapitola recenzované knihy představuje vyvrcholení *určenosti* *daru* jako naší *dynamické účasti* s *druhými*, kterou Steinbock nachází v *Maimonidových* *textech*. *Maimonides* *rozeznává* *osm* *stupňů* *dávání* a *daru*, kde tím *nejvyšším* *způsobem* *dávání* je *partnerství*, *účast* s *druhými*. To, oč v *takovém* *dávání* *běží*, *není* *dar*, ale *uskutečnění* *spojení* se „*Zdrojem*“ v *blízním* a jeho *prostřednictvím* a *současně* *osvobození* *blízního* od jeho *omezení* (*materiálních*, *duchovních* atd.). *Podstatou* *účasti* je *tudíž* *snaha* *dopomoci* *blíznímu* k *samostatnosti*. Tato *forma* *daru* *jedince* *propojuje* v *interpersonální* *lásce*, jež *nicméně* *zachovává* *integritu* *druhého* a *tím* *uskutečňuje* *příkázání* *lásky*. Steinbock *vyvrcholení* *daru* *nachází* v *propletení* *morální* a *náboženské* *dimenze*, které lze *realizovat* *každý* *den* a *vůči* *každému* *člověku*.

Přínosem *předloženého* *titulu* je, že *přehledně* *obeznamuje* s *vybranými* *kanonickými* *autory* *zabývajícími* se *problémem* *daru*, i *když* *jsou* (s *výjimkou* *Maimonida*) *limitováni* na *20. století*. Steinbockovi se rovněž *podařilo* na *velmi* *omezeném* *pro-*

storu zešíroka předeštěft problematiku jednotlivých aspektů daru. Na druhé straně lze Steinbocka legitimně kritizovat za to, že výběr autorů uzpůsobil záměrům svého argumentu a vyhýbá se těm, kteří jsou z hlediska problematiky daru (a křesťanství) sice relevantní, avšak nevyhovují jeho celkové intenci, respektive hrozí, že jeho strategii zásadně naruší. Steinbock se totiž nevěnuje *podmínkám možnosti* daru, tzn. nezbytným okolnostem, za kterých k obdarovávání (ať už jej uchopíme jakkoliv) může vůbec dojít. Vyprávění o interpersonální lásce budí dojem, že stačí jenom trochu chtít a věci se pak nějak dějí samy. Jakým způsobem se má však člověk ustanovit v dárce schopného dát dar? Jaké jsou bytostné atributy dárce? Kdo je člověk, který *přijímá* a *přijímá dar*? Co znamená *přijímat dar*? Z tohoto hlediska v knize absentuje například Søren Kierkegaard (jako myslitel křesťanství a autor *Bázně a chvění*) či analýza pozdějších Derridových textů věnovaných daru apod.

K formálním negativům knihy patří přílišná zkratkovitost autorovy vlastní interpretace, která místy přechází do čisté postulace. Steinbock například věnuje celou jednu kapitolu analýze Henryho konceptů zapomenutosti a skrytosti, které předkládá jako nedostatečné určení daru, avšak v zásadě tuto nedostatečnost nijak nedokladuje. Nejenomže toto tvrzení nepodkládá, dokonce lze říci, že koncept Syna Božího v Synu a příkaz lásky k bližnímu koresponduje s Maimonidovou představou nejvyšší formy daru, s níž Steinbock plně souhlasí. Henryho a Maimonidovu interpretaci pravého daru pojí důraz na činění skutků milosrdenství z vyššího hlediska, které je u obou víceméně stejné, protože založené Bohem: u Henryho je to z pozice transcendentálního ega, v níž jsou si všichni lidé rovni jakožto Synové Boží v Synu, u Maimonida zase z lásky k bližnímu, což je totéž. Úroveň daru spočívá v míře, do jaké je dárce s tímto založením v souladu. Henryho křesťan, jakož i Maimonidův žid takto vnitřně transformují svět, v obou případech se propojuje náboženské s etickým.

Zdá se, že autor přijímá Maimonidovo chápání daru nekriticky, a tak se celková interpretace daru jeví jako angažovaná – jako by se autor nechal strhnout myšlenkou vnitřní korespondence jednotlivých forem daru v Maimonidově hierarchii s jednotlivými, „nižšími“ tematizacemi daru, jak jsme je viděli u Heideggera, Henryho a Mariona. Ačkoliv je jistá vnitřní souvislost prokazatelná, perspektiva, z níž Steinbock tyto „nižší“ tematizace uchopuje, je zplošťující. Důvod je jednoduchý: protože se Steinbock identifikuje s Maimonidovou představou nejvyšší formy daru, kterým je akt specificky vystupňované interpersonální lásky, snaží se najít paralelu takového daru, nebo alespoň jeho stupňů, například v Heideggerově *Ereignis* – kde však o nic takového neběží. Steinbockovo čtení Heideggera je tak nutně zkesleno. Trochu líp je na tom v případě Henryho a Mariona, kde by se o interpersonální lásce dalo mluvit, avšak oba autoři, zdá se, sledují jiný cíl, a proto ten Maimonidův mívá. Henry tematizuje problém původní zapomenutosti esence manifestace, totiž imanence, a cílí na způsob, jak tento vztah znovu objevit, přičemž skutky lásky jsou cestou, nikoliv cílem. Marion zase převrací tradiční role aktivní-

ho subjektu a pasivního objektu a ukazuje, jak nám fenomén sám vtiskuje svůj význam, a tematizuje tudíž schopnost či vůli tento význam přijímat.

Podobného ochuzení se Steinbock dopouští také při představení Derridovy analýzy daru v poslední kapitole, poněvadž se omezuje pouze na esej *Donner le temps*,³ ale vůbec nezmiňuje pozdější, širší a propracovanější analýzu v *Donner la mort*,⁴ kde se určení daru jako interpersonální lásky v mnohém podstatně liší od toho, jak ho předkládá Steinbock, respektive Maimonides. Zde se totiž Derrida nevěnuje jenom aporické ekonomii daru, ale rovněž analyzuje konstituci subjektu dárce schopného čistého daru. Teprve pak dochází k intersubjektivitě, která zavazuje odpovídat za druhého.

Navzdory tomu, že předložený titul nemá být vyčerpávajícím pojednáním danosti, daru a jeho souvislostí, domnívám se, že kromě již zmíněných problémů v autorově interpretaci chybí analýza oběti jako specifické formy daru. Oběť přece stála na počátku víry, na počátku židovství i křesťanství. Abraháмова oběť Izáka a Ježíšova oběť na kříži se nabízejí jako příklady nejvyššího daru *par excellence*, zpečetují bytostný vztah jak k Absolutní imanenci, Životu, Bohu, tak k druhému, bližnímu. Dochází zde přesně k onomu propletení náboženského s morálním, k vertikální de-limitaci, kterou Steinbock u Maimonida vyzdvihuje. Zajisté zde neběží o dar (ten je totiž obětován), ale o čisté darování, které nehledí na dárce, čímž je splněna poslední klíčová podmínka. Proč se tedy Steinbock oběti nevěnuje? Snad proto, že zkoumání oběti by nás přivedlo ke zkoumání podmínek možnosti daru, čímž by celý přechod od darování k milování ztratil na lehkosti a původní přitažlivosti – a naopak: získal by dimenzi nesmírné a nejisté práce ducha v bázni a chvění.

Tatiana Badurová

---

3 Derida, J., *Donner le temps*. Paris, Galilée 1991. 232 s.

4 Derida, J., *Donner la mort*. Paris, Galilée 1999. 200 s.